

VÁNTUS ISTVÁN MŰVÉSZETÉNEK HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉSE

Vántus István Erkel-díjas zeneszerző 2010. október 27-én ünnepelte volna 75. születésnapját. E tanulmány a róla megjelent könyvek, dokumentumok elemzése és személyes visszaemlékezésem alapján ad holisztikus képet művészetéről. Összefoglalja mindazokat a területeket, amellyel Vántus István foglalkozott, feltérképezi azokat a kultúrtörténeti értékeket, amelyek a nevéhez fűződnek. A pályakép keretében mutatja be műveit, pedagógiai, kar-nagyi tevékenységét, kritikai munkásságát.

Vántus István munkássága több szerző tollából is napvilágot látott. Még Vántus életében megjelent Tóth Ferencné¹ a Somogyi Könyvtár, majd a Konzervatórium egykori könyvtárosának válogatott bibliográfiája Vántus műveiből. Úttörő munkának tekinthető Kiss Ernő monográfiája², amely elsőként jelent meg Vántus halála után, majd ezt követte a Vántus István Társaság által kiadott Vántus Istvánról szóló könyv Kiss Ernő³ szerkesztésében. Vántus munkásságát tudományosan is feldolgozó életrajz Hollós Máté⁴ nevéhez fűződik, mely magyarul és angolul is olvasható. 2007-ben jelent meg a legújabb összefoglaló munka Kiss Ernő és Sós Karácsonyi Mária szerkesztésében⁵. Tekintettel arra, hogy ezeket a kiadványokat főleg szakmai körökben ismerik, így indokoltnak tartjuk Vántus munkásságának rövid összefoglalását ez alkalommal is bemutatni.

Vántus István 1935. október 27-én született Vaján. Vántus édesapja, id. Vántus András (1892–1975) a falu fúvószenekarának volt a vezetője. Édesanyja, Kovács Mária (1901–1985) ősi nemesi családból származott. Vántus István a boldog gyermekkort Nyirbogáton töltötte. A családfő zene iránti érdeklődésének köszönhetően otthon sokat énekeltek. Vántus Istvánt korán megérintette a zene. Visszaemlékezései szerint már 3-4 éves korától zeneszerző szeretett volna lenni.

Tehetsége elementáris erejű volt, hiszen lényegében önállóan tanult meg hegedülni és orgonálni. Középkisiskolai tanulmányait a Debreceni Református

---

¹ Tóth Ferencné: Vántus István. Válogatott bibliográfia Somogyi Könyvtár 1997.

² Kiss Ernő: Vántus István (1935–1992). Vay Ádám Múzeum Baráti Köre Vaja (évszám nélkül)

³ Kiss Ernő szerk. (1997): Vántus István 1935–1992. Vántus István Társaság Szeged

⁴ Hollós Máté: Vántus István. Mágus Kiadó Budapest 2005.

⁵ Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007.

Kollégiumban kezdte el. Harmadikos korában beiratkozott a konzervatórium zeneszerzés szakára. Szabó Emil volt a tanára, aki korábban Bartók tanítvány volt. Vántus István 1955-ben felvételt nyert a Zeneakadémiára. A zeneszerzést Szabó Ferenc tanította. Melléktárgyait is a legnevesebb tanárok tanították: Legány Dezső, Szabolcsi Bence, Szöllősy András, Bárdos Lajos, Újfalussy József, Járdányi Pál (Hollós 2005).

Vántus érdeklődése a zene mellett az irodalom felé fordult, és olvasmányai révén nagy műveltségre tett szert.

1960-ban sikeresen fejezte be zeneakadémiai tanulmányait. Diplomamunkája a *Musica terrena* c. orgonaverseny volt. Ezután megpályázta a Szegedi Zenekonzervatórium zeneelmélet-tanári állását. 1961. március 20-án szerzői esttel mutatkozott be Lődi Ferenc költővel együtt. A műsoron elhangzott a Vadrózsák-kantáta (női kórusra, vonószekarra, fuvolára, kürtre és hárfára), a Madrigál (női karra), a Jöjj vihar vegyes karra (Tóth Árpád verse) a Szvit hegedűre, a Parabola c. gordonka-zongora darab. Két őszi dal mezzoszopránra Lődi Ferenc verseire, a Praeambulum és Scherzo c. zongoradarab. (Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk. 2007:11.)

1964-ben komponálta a *Commemoratio Elégia* zenekarra és vegyeskarra c. művet, melynek szövegét Papp Lajos szegedi költő írta. A bemutató előadást Várady Zoltán szegedi karmester vezényelte. 1964-65-ben kezdte komponálni első operáját, a Három vándort. Az opera történetét Trencsényi-Waldapfel Imre „Mitológia”c. gyűjteményében fedezte fel, az opera szövegkönyvet Cserhalmi Imre írta. A mű ősbemutatójára Szalatsy István vezényletével 1967. május 19-én került sor a Szegedi Nemzeti Színházban Angyal Mária rendezésében. A főbb szerepeket Gregor József, Gyimesi Kálmán, Littay Gyula, Réti Csaba, Szabadits Judit, Kemény Klió énekelték. A fából faragott lányt Lászlay Andrea alakította. (Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk. 2007:46.) Vántus második operája az Aranykoporsó. A szövegkönyvet maga a zeneszerző készítette Móra Ferenc Aranykoporsó c. regényéből. Az opera tökéletes szereposztásban Szegeden került bemutatásra 1975. április 11-én. Titanillát Berdál Valéria, Quintiport Réti Csaba, Diocletianus császárt Sinkó György, Biont Gregor József énekelte, emellett a további szereplők: Gyimesi Kálmán, Vághelyi Gábor, Lengyel Ildikó, Börcsök István, Halmi László, Csizmadia László, Gortva Irén, Szabady József, Vagha Róbert voltak. (Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk. 2007:102.) Az opera Szeged után Budapesten és Szabadkán is előadásra került. Nagyszerű felújítását 2006. április 28-án hallhatta a szegedi közönség. Az Aranykoporsó hatalmas lendületet adott Vántus pályájának.

1976-ban felkérését kapott a Veszprémi kamarazenei napok szervezőitől egy kamarazenei mű megírására, melynek a *Visszaverődések* címet

adta. Ezt további 6 zenekari mű követte: a Naenia 1977, Ecloga 1979, Notturmo 1980, Concerto grosso 1981, Elnémulások 1982, Gemma 1987.

Vántus az oratórium műfajában is komponált. Első oratóriuma a Himnusz az emberhez 1971-ben látott napvilágot. Ezt követte a Fragmenta Bathoriana, melyet a nyírbátori református templom adottságait figyelembe véve komponált. A bemutató 1981. aug 20-án volt. A darabban a templom saját harangja is megszólalt. A Harangszó 1985-ben Maros Rudolf halála emlékére íródott egy cseremiszt népdal szövegének felhasználásával szoprán szólóra, vegyes karra és kamarazeneikarra.

Szólo és kamaraműveit többnyire felkérésre írta. Oriol Romani katalán klarinétművész felkérésére készült az Hommage a Mozart klarinétra, Fábian Márta és Szakály Ágnes felkérésére a Meditáció két cimbalomra.

Sokszor elhangzó szólódarabja a Szvit hegedűre, melynek bemutatója Várnagy Lajos szegedi hegedűművész nevéhez fűződik. Napjainkban Szecsődi Ferenc Liszt-díjas hegedűművész repertoárdarabja.

Ugyancsak gyakran hangzik fel hangversenyeken az Hommage a J. S. Bach gondokára és zongorára c. darab Sín Katalin és Kerek Ferenc tolmácsolásában.

Pedagógiai művei:

Gyermekzene fuvolára, gondokára és zongorára Kézirat 1958. (lelőhelye jelenleg ismeretlen)

Két kis zongoradarab: Álom, Játék 1991. Akkord Kiadó 1996.

Kánonok gondokára (Gárdián Gábor: Godonkaiskola Honffy Kiadó Bt. 1995.)

Két kis gyermekkar: Kellene kiskert, Csipp –csepp kánon Kézirat 1990.

Hangsoportok gyermek vagy nőikarra 1991.

(Puha, forró hangok, Gyors, gyöngyöző hangok,

Áradó, sugárzó hangok)

1992-ben a Debreceni Nemzetközi Kórusversenyen a Hangsoportok bemutatója után Vántus Istvánt váratlanul ragadta el a halál.

Vántus tudományos felfedezései: az elgörbült zenei tér elmélete és a sakk, mint elnémult zene. Vántus István kutatásai szerint a sakklépések zenei hangközökkel is leírhatók. A budapesti szerzői esten Vántus feldolgozásában hangzott el Erkel Ferenc és Szén József egyik sakkjátszmája Siklósi Gábor (vibrafon) és Lass Zoltán (fuvola) előadásában.

Vántus István tanárként is sokoldalú volt. Zeneszerzést, zeneelméletet, zenetörténetet, kamarazenetet tanított. Szuggesztív órákat tartott. Nagy tudású polihisztor volt. Nem csak a szűk szakmai tananyag átadására törekedett, mindig felhívta a figyelmet az irodalomra és a legújabb tudományos ered-

ményekre. Hetenként elhozta Élet és Tudomány legújabb számát és felolvastott belőle. Felhívta a figyelmet a városban elhangzó irodalmi estekre is. Ebben az időben tett látogatást Szegeden Weöres Sándor, akit nagyon tisztelt. Még ma is hallom, ahogy nyomatékosan mondta: „Feltétlenül menjek el Weöres Sándort meghallgatni.”

Tanítványaival rendszeresen sakkozott. A Konzervatórium első emeletén levő előtérben az utcára néző ablak mellett volt egy nagyobb asztal sok székekkel körülvéve. Itt állították fel a sakkasztalt. Vántus igen nagy jelentőséget tulajdonított a sakkozás képességfejlesztő hatásának.

Tanítványaival gyakran beszélgetett, emberi problémáik megoldására tanácsot adott. Végzős hallgatóit mindig meghívta a Virág cukrászdába egy kávéra.

A tanítás mellett energiát fordított arra, hogy mesterművekkel ismertesse meg tanítványait, mégpedig úgy, hogy e művek előadásában aktívan részt vegyenek. Zenekart szervezett és mint karmester is bemutatkozott. Nevéhez fűződik több hangszerelés is. Elsőként Johann Sebastian Bach néhány orgonaművét hangszerelte 17 tagú kamaragyüttesre (12 fa- és 5 rézfűvős). (Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk. 2007:34.)

Egy korál-előjáték, 3 fuga és a c-moll Passacaglia szólalt meg először Vántus vezényletével. Az első kísérletet nagy művek követték. Monteverdi Orfeo c. operáját áhangerszerelte, mely Szegeden először került előadásra igen nagy sikerrel Vántus István irányításával. Újabb Bach művek következtek 1968-ban: A fuga művészete, 1970-ben a Das Musikalische Opfer. (Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk. 2007.) Ezek az előadások felejthetetlenek voltak.

Vántus fontos szerepet töltött be az egész város zenei életében. 1961-66 között számos kritikát írt hangversenyekről, operaelőadásokról. Kritikái mindig tömörek és lényegretörőek voltak. Írásaiban kitért a helyszínre, a közönség létszámára, a műsorválasztásra, a darabok előadására. Bár a konzervatórium zenetanára volt, kritikáiban sok helyen említést tesz olyan eseményekről, melyeken a Tanárképző Főiskola egykori tanárai is felléptek, vagy előadást tartottak. A Délmagyarország december 18.-i szám 4. oldalán Kodály Zoltán 80. születésnapjára rendezett hangversenyéről írt kritikában olvashatjuk a következő utalást: „Dr. Szeghy Endre mondott el igen tartalmas beszédet”⁶ Szeghy Endre az Ének-zene Tanszék egykori tanszékvezetője volt. Ugyanezen alkalommal dicsérte a főiskolai kórust is. „Az általában magas színvonalú produkciót nyújtó együttesek közül is kiemelkedett a Tanárképző Főiskola női kara Kardos Pál, az országos hírű kitűnő kórus diri-

⁶ Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007. 17.p.

gens, annak ellenére, hogy az együttes hanganyaga nem a legideálisabb, olyan megkapóan szép Hegyi éjszakák-at és Villó-t produkált, amelyek bármelyik hivatásos együttesnek is dicséretére vált volna⁷.

Más alkalommal egy írásában a hangversenyek műsorismertetésének színvonala érdekében emelte fel szavát: „De hogy a színvonal teljesen megfelelő legyen, vonja be a munkába a Filharmónia az olyan magas zenei műveltséggel rendelkező embereket, mint például Dr. Nagy István – aki éveken keresztül írta ismertetőit a budapesti műsorfüzetbe, s jelenleg a József Attila Tudományegyetem Collegium Artiumának népszerű zenei előadója, – vagy Frank Oszkár, a Szegedi Tanárképző Főiskola tanára⁸. Kritikai munkásságában fellelhetünk egy teljes hangversenyévről írt összefoglalót. Ez alkalommal is olvashattunk a főiskolára utaló előadásokról. „Külön öröm számunkra, hogy a Szegedi Tanárképző Főiskola női karának hangversenyéről csak a legnagyobb elismeréssel írhatunk. *Kardos Pál* – az együttes vezetője – hivatásos kórusokat is felülmúló női kart kovácsolt a zömmel hiányos zenei képzettségű hallgatókból⁹ (Tiszatáj, 1966.7. sz. 563. p).

Vántus István 1971-ben alapította a „Mai Magyar Zene Hete” sorozatot, melynek célja, hogy értő közönséget neveljen a mai magyar zenének, hangverseny lehetőséget teremtsen a városban élő művészeknek. A Mai Magyar Zene Hete 1971. nov. 28-án Földes Imre bevezető előadásával kezdődött, majd kóruskoncertre és kamaraestre került sor. Vántus hihetetlen energiát fektetett a sorozat műsorának szerkesztésébe, amely egy-egy zeneszerző ars poétikájának bemutatásával kezdődött, majd ezt követték a hangversenyek. Fontosnak tartotta, hogy a legfiatalabb zeneiskolás generáció is képviseltesse magát.

1971-91 között mintegy 19 zeneszerző mutatkozott be a közönségnek. Mások mellett Kocsár Miklós, Lendvay Kamilló, Sári József, Vidovszky László is meghívottak között szerepelt.

Vántus fontos szerepet töltött be a Magyar Zeneszerzők Országos Grémiumában. Mint választmányi tag tanácsaival segítette a munkát. Szűkebb hazájában pedig a Magyar Zeneszerzők Délmagyarországi Csoportjának elnöke volt.

Vántus István művészetében valamennyi tevékenység igen hangsúlyos szerepet kapott, annak ellenére, hogy ő maga elsősorban zeneszerzőnek vallotta önmagát. Művészetét elemezve mondhatjuk, hogy polihistor volt. Tudományos munkássága egy új terület felfedezését jelentette, az elgörbült

⁷ Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007. 18.p.

⁸ Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007. 22.p.

⁹ Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007. 39.p.

zenei tér megfogalmazása révén. Tanári felkészültsége, rendkívüli pedagógiai érzéke nagy hatással volt tanítványaira. Zenekritikusi munkáját a jobbítás szándéka vezette. A város zenei életét javító reformgondolatai ma is hatnak és érvényesek. A kortárszenei hét megalkotása révén Szeged zenei életére országosan is felhívta a figyelmet.

Alkotómunkásságát művei fémjelzik, melyek egyre nagyobb számban meg is jelennek az Akkord Kiadó jóvoltából. Szellemi örökségének gondozója a Vántus István Társaság, amely nagy figyelmet fordít arra, hogy művei rendszeresen felhangozzanak.

Irodalom

Tóth Ferencné: Vántus István. Válogatott bibliográfia Somogyi Könyvtár 1997.

Kiss Ernő: Vántus István (1935–1992). Vay Ádám Múzeum Baráti Köre Vaja (évszám nélkül)

Kiss Ernő szerk. (1997): Vántus István 1935–1992. Vántus István Társaság Szeged

Hollós Máté: Vántus István. Mágus Kiadó Budapest 2005.

Kiss Ernő, Sós Karácsonyi Mária szerk.: Vántustól Vántusról. Bába Kiadó Szeged 2007.